

หนังสือปริทรรศน์ “งานปริวรรตวรรณกรรมนิราศ”

■ นาคจิตร : รายงาน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีหนังสือชุดหนึ่งขอเรียกรวมว่า “นิราศปริวรรต” พิมพ์เผยแพร่ จัดเป็นหนังสือที่มีคุณค่าชุดหนึ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในหมู่นักศึกษาวรรณคดีไทย เพราะเป็นงานปริวรรตวรรณกรรมนิราศ (ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์) ที่ไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายหลายเรื่อง บางเรื่องแม้เคยพิมพ์เผยแพร่แล้ว (ในหนังสือวชิรญาณบ้างหนังสืออื่นบ้าง) แต่ไม่แพร่หลายหรือหาอ่านได้ยาก

หนังสือชุดนี้จัดพิมพ์โดยโครงการวรรณคดีศึกษา ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วยนิราศ ๑๒ เรื่อง แต่เนื่องจากการพิมพ์ครั้งนี้เน้นการปริวรรตเป็นสำคัญจึงไม่มีบทนำแนะนำนิราศแต่ละเรื่อง ในที่นี้ผู้เขียนขออธิบายเพิ่มเติมเพื่อเป็นพื้นฐานให้ผู้ที่สนใจในการอ่านต่อไป นิราศทั้ง ๑๒ เรื่อง ได้แก่

๑. นิราศกาญจนบุรี หัวสุภัทติการภักดี
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อเสด็จไปเมืองกาญจนบุรี อาจารย์รุ่งฤดี ดวงดาว ปริวรรต (เคยพิมพ์แล้วในหนังสือประชุมนิราศคำโคลง พ.ณ ประมวลมารค รวบรวม)

๒. นิราศเวียงจันทน์ พระนิพนธ์ในกรมสมเด็จพระเดชาดิศร พรรณาเรื่องราวการเดินทางไปทัพทำศึกกับเวียงจันทน์ในสงครามเจ้าอนุวงศ์ครั้ง

รัชกาลที่ ๓ นิราศเรื่องนี้ทรงนิพนธ์เป็นโคลงสี่สุภาพ นอกจากแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาในด้านการกวีนิพนธ์ในกรมสมเด็จพระเดชาดิศรแล้วยังทำให้ผู้อ่านทราบถึงเส้นทางและวิธีการยกทัพในสมัยนั้นได้อย่างดีอีกด้วย นิราศเรื่องนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผกาศรี เย็นบุตร เป็นผู้ปริวรรต (เคยพิมพ์แล้วในประชุมนิราศคำโคลง พ.ณ ประมวลมารค รวบรวม)

๓. นิราศบางยี่ขัน ของคุณพุ่ม (บุษบา ท่าเรือจาง) แต่งเมื่อเดินทางไปวังบางยี่ขันซึ่งเป็นวังของเจ้าเวียงจันทน์ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากผู้อ่านจะได้รับอรรถรสความงามความไพเราะจากกลอนนิราศฝีปากคุณพุ่มแล้ว ยังได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และเรื่องราวต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ - ๔ เป็นอย่างดีอีกด้วย นิราศเรื่องนี้ อาจารย์พธชาติ สุวัชนวนิช เป็นผู้ปริวรรตจากสำเนาไมโครฟิล์มที่ถ่ายจากต้นฉบับสมุดไทยในหอสมุดแห่งชาติ (เคยพิมพ์แล้ว และมีคำนำพระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ)

๔. นิราศเขาคอกไอยรา เป็นนิราศที่แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง) พรรณาการเดินทางตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวไปยังเขาคอกไอยรา (จ.สระบุรี) เพื่อหาที่ตั้งราชธานีใหม่ (เพื่อเตรียมสำหรับกรณีฉุกเฉินหากมีการรุกรานจากชาวตะวันตก) จากเนื้อความในนิราศ

แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งต้องเป็นข้าราชการขุนนางใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่งจึงสามารถพรรณนาสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจนและเห็นภาพพจน์ น่าเสียดายที่ต้นฉบับสมุดไทยขาดหายไปตอนท้ายจึงไม่จบ นิราศเรื่องนี้ อาจารย์วาสนานามพงศ์ และ อาจารย์พรศิริ นาควัชระ เป็นผู้ปริวรรตจากสำเนาไมโครฟิล์มของหอสมุดแห่งชาติ (เคยพิมพ์แล้วในหนังสือกวีสยาม ของ ส.พลายน้อย)

๕. นิราศพระปฐมเจดีย์ นิราศเรื่องนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง อย่างไรก็ตามคำอธิบายของหอพระสมุดวชิรญาณว่า “ผู้หญิงชาววังหน้าแต่ง” นิราศเรื่องนี้มีข้อความกล่าวถึง “พระจอมมงกุฎอยู่ชเยศ” หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้บูรณะพระปฐมเจดีย์ที่ จ.นครปฐม แต่ก็ไม่กล่าวถึงการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย นิราศเรื่องนี้น่าจะแต่งขึ้นในต้นรัชกาลที่ ๕ อาจารย์วาสนานามพงศ์ เป็นผู้ปริวรรต

๖. นิราศรวมครวญ เป็นโคลงนิราศ หม่อมเจ้าจันทร์จิริยาวัณณ์ รัชนี้ สันนิษฐานว่านิราศเรื่องนี้รวบรวมในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง อาจารย์วาสนานามพงศ์ ปริวรรต (เคยพิมพ์แล้วในหนังสือนิราศและหนังสือนิราศนรินทร์ พ.ณ. ประมวลมารค รวบรวม)

๗. นิราศแม่กลอง เป็นกลอนนิราศ สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากเมื่อผู้แต่งเดินทางผ่านหน้าวัดพระเชตุพนได้กล่าวถึงการจารึกกลอนบทนี้ไว้ที่วัดนี้ นอกจากนี้ยังยกข้อความพระราชดำรัสเกี่ยวกับเพลงยาวสังวาสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาลงไว้ด้วยเส้นทางเดินทางของผู้แต่งผ่านมาตามคลองด่านแล้วตัดตรงไปยังแม่น้ำแม่กลอง ระหว่างพรรณนาถึงวัดวาอารามต่างๆ สองฝั่งคลองไว้อย่างน่าฟัง อาจารย์พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ เป็นผู้ปริวรรต

๘. นิราศปักษ์ใต้ เป็นกลอนนิราศ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่จากข้อความในเนื้อเรื่องกล่าวว่าผู้แต่งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวไปยังหัวเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลา ดังนั้นนิราศเรื่องนี้จึงน่าจะแต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ คราวเดียวกับที่สมเด็จพระราชวังบวรวิชัยชาญทรงพระนิพนธ์ “นิราศนครศรีธรรมราชคำฉันท์” ไว้เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบสถานที่ๆ กล่าวถึงในนิราศทั้งสองเรื่องแล้วตรงกันทุกแห่ง จึงน่าจะเป็นการเดินทางคราวเดียวกัน อย่างไรก็ตามการอ่านนิราศเรื่องนี้ย่อมทำให้ได้มุมมองที่ต่างๆ ออกไปจากการอ่านนิราศนครศรีธรรมราชคำฉันท์ซึ่งน่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบต่อไปเป็นอย่างยิ่ง นิราศเรื่องนี้รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์ เป็นผู้ปริวรรต

๙. นิราศชุมพร เป็นโคลงนิราศ พระพิพิธสาลี (อัน) ซึ่งต่อมาคือพระยาอิศรานุภาพเป็นผู้แต่ง ปรากฏชื่อในท้ายสมุดไทยว่านายเอี่ยมเทียบ น่าจะหมายถึงนายเอี่ยมเป็นผู้คัดลอกเปรียบเทียบต้นฉบับนิราศเรื่องนี้บางครั้งเรียกตามชื่อผู้แต่งว่านิราศพิพิธสาลี (ไปชุมพร) แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ กล่าวถึงการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังเมืองชุมพร นิราศเรื่องนี้ได้รับการยกย่องกันมาก มีกล่าวถึงในโคลงนิราศพระประชมพระนิพนธ์พระเจ้ากรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๗ แสดงว่านิราศเรื่องนี้ต้องแต่งก่อนปีนั้นและนับถือว่าเป็นนิราศเรื่องเอกด้วย นิราศเล่มนี้ อาจารย์วาสนานามพงศ์ เป็นผู้ปริวรรต

๑๐. นิราศแจ่มจันทร์ เป็นโคลงนิราศ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เนื้อเรื่องพรรณนาการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังลพบุรี (มีกล่าวเขาสมอคอน) น่าสนใจที่กลางเรื่องมีการตัดภาพให้เหวพระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมาลงไว้ด้วย นิราศเรื่องนี้ อาจารย์พรศิริ นาควัชระ เป็นผู้ปริวรรต

๑๑ - ๑๒. **นิราศปากลัด** ท่อนที่ ๑ - ๒
ปรากฏในหน้าต้นของสมุดไทยว่า “นิราศปากลัดพิง
หัทธูแดง” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง อาจารย์พิมพ์ภาภรณ์
บุญประเสริฐ เป็นผู้ปริวรรต

สิ่งสำคัญที่สุดที่น่าสนใจเสาะหามาศึกษาคือ
ทำเล่มของนิราศในชุดนี้ทุกเล่มได้พิมพ์สำเนา
ไมโครฟิล์มต้นฉบับนิราศจากหอสมุดแห่งชาติไว้ด้วย
อันทำให้ผู้ศึกษาสามารถเลือกอ่านได้จากทั้งฉบับ
ปริวรรตและอาจเปรียบเทียบกับตัวเขียนได้ด้วยเพราะ
สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาวรรณคดีคือต้องอ่าน
ต้นฉบับตัวเขียนให้ได้ เนื่องจากวรรณคดีไทยโดย
มากจะเป็นตัวเขียน มักจะเกิดความผิดพลาดในการ

คัดลอก และหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการปริวรรต ดังนั้นหาก
ไม่สามารถอ่านฉบับตัวเขียนได้ การศึกษาวรรณคดี
ไทยก็จำกัดอยู่ในกรอบของฉบับปริวรรตเท่านั้น

นิราศทั้ง ๑๒ เล่มนี้แม้จะเคยพิมพ์มาบ้างแล้ว
แต่หลายเรื่องไม่เคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อน จึงน่ายินดี
อย่างยิ่งที่ โครงการวรรณคดีศึกษา ภาควิชาภาษา
ไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นความสำคัญได้
ปริวรรตและจัดพิมพ์ออกมาเป็นรูปเป็นร่างอย่างที่เห็น

ผู้ใดสนใจติดต่อได้ที่ ภาควิชาภาษาไทยและ
ภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

